

Zbierka súdnych rozhodnutí

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA
NICHOLAS EMILIOU
prednesené 5. októbra 2023¹

Vec C-283/21

VA
proti
Deutsche Rentenversicherung Bund,
za účasti
RB

[návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen (Krajinský súd Severného Porýnia-Vestfálska pre sociálne veci, Nemecko)]

„Návrh na začatie prejudiciálneho konania – Sociálne zabezpečenie migrujúcich pracovníkov – Koordinácia systémov sociálneho zabezpečenia – Nariadenie (ES) č. 987/2009 – Článok 44 ods. 2 – Pôsobnosť – Dávky v invalidite – Výpočet – Zohľadnenie dôb starostlivosti o dieťa dosiahnutých v iných členských štátoch – Podmienky – Článok 21 ZFEÚ – Voľný pohyb občanov“

I. Úvod

1. Občania EÚ môžu počas svojho života žiť a pracovať v rôznych členských štátoch. Môžu si tiež urobiť „prestávky v kariére“ a venovať čas výchove svojich detí. Určitá osoba môže začať svoj pracovný život v jednom členskom štáte („členský štát A“), potom prestať pracovať a vychovávať svoje deti v inom členskom štáte („členský štát B“) a až následne pokračovať vo svojej kariére v členskom štáte A. Vyžaduje si právo EÚ v takejto situácii, aby členský štát A na účely priznania dôchodku dotknutej osobe uplatnil svoju právnu úpravu na doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B a zohľadnil ich, akoby boli dosiahnuté na jeho území?

¹ Jazyk prednesu: angličtina.

2. Táto otázka bola ústredná vo veciach, v ktorých boli vydané rozsudky *Elsen*,² *Kauer*³ a *Reichel-Albert*⁴, v súvislosti s uplatňovaním nariadenia (EHS) č. 1408/71⁵, ktoré bolo zrušené a nahradené nariadeniami (ES) č. 883/2004⁶ a č. 987/2009⁷, ako aj nedávny rozsudok *Pensionsversicherungsanstalt* (Doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v zahraničí),⁸ ktorý sa rovnako ako prejednávaná vec týka situácie upravenej týmito dvoma neskoršími nariadeniami.

3. V rozsudku *Pensionsversicherungsanstalt* Súdny dvor konštatoval, že hoci normotvorca EÚ prijal osobitné ustanovenie týkajúce sa zohľadnenia dôb starostlivosti o dieťa dosiahnutých v členskom štáte B členským štátom A, konkrétne článok 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009, toto ustanovenie sa neuplatňuje výlučne. Riešenie, ktoré stanovil v judikatúre v rámci uplatňovania nariadenia č. 1408/71 v čase, keď normotvorca EÚ ešte v tejto oblasti neprijal nijaké ustanovenie, je tak naďalej relevantné. Na základe toho rozhodol, že v situácii, keď podmienky stanovené v článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009 nie sú splnené, takže sa dotknutá osoba nemôže odvolávať na toto ustanovenie, je členský štát A podľa článku 21 ZFEÚ, ktorý chráni voľný pohyb občanov EÚ, stále povinný uplatniť svoju právnu úpravu na doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B a považovať tieto doby za doby dosiahnuté na svojom území, pokiaľ existuje „dostatočná väzba“ medzi dobami starostlivosti o dieťa a dobami poistenia dosiahnutými príslušnou osobou v tomto členskom štáte. Bolo by to tak v prípade, že by táto osoba pracovala a platila príspevky výlučne v členskom štáte A, a to tak pred presunom miesta svojho bydliska do členského štátu B, ako aj po ňom.⁹

4. Situácia vo veci samej je trochu odlišná. VA, žalobkyňa vo veci samej, dosiahla obdobia, ktoré podľa mňa možno prirovnať k dobám poistenia, v Nemecku, a to tak predtým, ako sa starala o svoje deti v Holandsku, ako aj potom. Príspevky do nemeckého zákonného systému dôchodkového poistenia však začala platiť až niekoľko rokov po tom, čo sa prestala venovať starostlivosti o svoje deti.

5. Za týchto okolností je podstatou prejednávanej veci otázka, či je kritérium „dostatočnej väzby“, ktoré Súdny dvor vyvinul vo svojej judikatúre, splnené v situácii, keď dotknutá osoba neplatila príspevky do zákonného systému dôchodkového poistenia členského štátu A predtým, ako sa začala starať o svoje deti v členskom štáte B. Ako vysvetlím nižšie, zastávam názor, že na túto otázku treba odpovedať kladne. Podľa môjho názoru totiž táto okolnosť sama osebe nebráni tomu, aby sa preukázala „dostatočná väzba“ medzi dobami starostlivosti o dieťa dosiahnutými v členskom štáte B a dobami poistenia dosiahnutými v členskom štáte A.

² Rozsudok z 23. novembra 2000 (C-135/99, EU:C:2000:647; ďalej len „rozsudok *Elsen*“).

³ Rozsudok zo 7. februára 2002 (C-28/00, EU:C:2002:82; ďalej len „rozsudok *Kauer*“).

⁴ Rozsudok z 19. júla 2012 (C-522/10, EU:C:2012:475; ďalej len „rozsudok *Reichel-Albert*“).

⁵ Nariadenie Rady zo 14. júna 1971 o uplatňovaní systémov sociálneho zabezpečenia na zamestnancov a ich rodiny, ktorí sa pohybujú v rámci spoločenstva (Ú. v. ES L 149, 1971, s. 2; Mím. vyd. 05/001, s. 35).

⁶ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady z 29. apríla 2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia (Ú. v. EÚ L 166, 2004, s. 1; Mím. vyd. 05/005, s. 72).

⁷ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady zo 16. septembra 2009, ktorým sa stanovuje postup vykonávania nariadenia (ES) č. 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia (Ú. v. EÚ L 284, 2009, s. 1).

⁸ Rozsudok zo 7. júla 2022 (C-576/20, EU:C:2022:525; ďalej len „rozsudok *Pensionsversicherungsanstalt*“).

⁹ Tamže, bod 63.

II. Právny rámec

A. Právo Európskej únie

1. Nariadenie č. 883/2004

6. Hlava II nariadenia č. 883/2004, nazvaná „Určenie príslušnosti právnych predpisov“, obsahuje okrem iného článok 11, ktorý stanovuje:

„1. Osoby, na ktoré sa toto nariadenie vzťahuje, podliehajú právnym predpisom len jedného členského štátu. Tieto právne predpisy sa určia v súlade s touto hlavou.

...

3. S výhradou článkov 12 až 16:

a) osoba vykonávajúca činnosť ako zamestnanec alebo samostatne zárobkovo činná osoba v členskom štáte podlieha právnym predpisom tohto členského štátu;

...

e) ktorákoľvek iná osoba, na ktorú sa písm. a) až d) nevzťahujú, podlieha právnym predpisom členského štátu bydliska bez toho, aby boli dotknuté ustanovenia tohto nariadenia zaručujúce tejto osobe dávky podľa právnych predpisov jedného alebo viacerých členských štátov.

...“

2. Nariadenie č. 987/2009

7. Nariadenie č. 987/2009 stanovuje postup vykonávania nariadenia č. 883/2004 podľa článku 89 posledného uvedeného nariadenia.

8. Podľa odôvodnenia 14 nariadenia č. 987/2009:

„Na určenie uplatniteľných právnych predpisov na zohľadnenie období, počas ktorých poistenec venoval čas starostlivosti o deti v rôznych členských štátoch, sú potrebné isté osobitné pravidlá a postupy.“

9. Článok 44 tohto nariadenia stanovuje:

„1. Na účely tohto článku sa ‚doba starostlivosti o dieťa‘ vzťahuje na každú dobu, ktorá sa pripočítava podľa právnych predpisov členského štátu v oblasti dôchodkov alebo za ktorú priamo vzniká nárok na doplatok k dôchodku z dôvodu starostlivosti o dieťa bez ohľadu na metódu, ktorá sa používa na výpočet týchto dôb, a bez ohľadu na to, či plynú počas starostlivosti o dieťa alebo sa priznali so spätnou platnosťou.

2. Ak sa podľa právnych predpisov členského štátu, ktorý je príslušný podľa hlavy II [nariadenia č. 883/2004], nezohľadňuje žiadna doba starostlivosti o dieťa, inštitúcia členského štátu, ktorého

právne predpisy sa podľa hlavy II [nariadenia č. 883/2004] vzťahovali na dotknutú osobu na základe toho, že vykonávala činnosť ako zamestnanec alebo samostatne zárobkovo činná osoba k dátumu, keď sa podľa týchto právnych predpisov začala zohľadňovať doba starostlivosti o dotknuté dieťa, je naďalej zodpovedná za zohľadňovanie tejto doby ako doby starostlivosti o dieťa podľa svojich právnych predpisov, ako keby sa takáto starostlivosť o dieťa uskutočňovala na jeho vlastnom území.

...“

B. Vnútroštátne právo

10. § 56 Sozialgesetzbuch Sechstes Buch (knih VI zákonníka sociálneho zabezpečenia; ďalej len „SGB VI“), zmenený a doplnený zákonom z 28. novembra 2018 (BGBl. I, s. 2016), stanovuje:

„(1) ‚Doba starostlivosti o dieťa‘ je obdobie venované výchove dieťaťa počas prvých troch rokov jeho života. Doba starostlivosti o dieťa sa započíta pre jedného z rodičov dieťaťa... ak:

1. dobu venovanú starostlivosti o dieťa treba pripísať tomuto rodičovi,
2. starostlivosť o dieťa sa uskutočnila v Spolkovej republike Nemecko alebo sa za takú môže považovať a
3. nič nebráni tomu, aby bolo dotknutému rodičovi toto obdobie započítané.

...

(3) Doba starostlivosti o dieťa sa považuje za uskutočnenú v Spolkovej republike Nemecko, ak rodič, ktorý sa o dieťa stará, tam má spolu s dieťaťom obvyklý pobyt. Doba starostlivosti o dieťa v zahraničí je rovnocenná dobe starostlivosti o dieťa v Spolkovej republike Nemecko, ak rodič, ktorý sa o dieťa stará, má spolu s dieťaťom obvyklý pobyt v zahraničí a počas doby venovanej starostlivosti o dieťa alebo bezprostredne pred jeho narodením dosiahol doby povinného odvádzania príspevkov z dôvodu, že tam bol zamestnaný alebo vykonával samostatnú zárobkovú činnosť...

...

(5) Doba starostlivosti o dieťa sa začína na konci mesiaca, v ktorom sa dieťa narodilo, a končí sa uplynutím 36 kalendárnych mesiacov...“

11. § 249 ods. 1 SGB VI, zmenený a doplnený zákonom z 23. júna 2014 (BGBl. I, s. 787), stanovuje:

„V prípade dieťaťa narodeného pred 1. januárom 1992 sa doba starostlivosti o dieťa končí 24 kalendárnych mesiacov po uplynutí mesiaca, v ktorom sa dieťa narodilo.“

III. Skutkový stav, vnútroštátne konanie a prejudiciálne otázky

12. VA, žalobkyňa v spore vo veci samej, je nemecká štátna príslušníčka narodená v roku 1958. V rokoch 1962 až 2010 bývala v meste Vaals (Holandsko), ktoré je vzdialené približne 5 km od Aachenu (Nemecko).¹⁰ Hoci bývala vo Vaalse, do školy chodila v Aachene a v auguste 1975 tam začala študovať za štátom uznanú vychovávateľku.

13. Dňa 1. augusta 1978 začala VA ročnú odbornú prax v materskej škole v Aachene. Za normálnych okolností by sa tento rok považoval za dobu zamestnania v Nemecku podliehajúcu povinnému poisteniu. Keďže však nebol k dispozícii dostatočný počet platených pracovných miest, svoju odbornú prax absolvovala bez nároku na mzdu, a preto bola od poistenia oslobodená. Neodvádzala teda príspevky do zákonného systému dôchodkového poistenia v Nemecku.

14. Keď sa v auguste 1979 skončila jej odborná prax, VA pokračovala v štúdiu ako štátom uznaná vychovávateľka v Aachene a zložila *Fachhochschulreife* (odbornú maturitu), zatiaľ čo naďalej bývala v Holandsku. Po ukončení štúdia v júli 1980 už nevykonávala pracovnú činnosť v Nemecku ani v Holandsku.

15. VA sa potom narodili dve deti. V čase, keď sa narodili, VA neodvádzala príspevky do zákonného systému dôchodkového poistenia v Nemecku. Deti vychovávala v Holandsku.

16. V období od septembra 1993 do augusta 1995 a následne od apríla 1999 do októbra 2012 bola zamestnaná v Nemecku. Keďže jej zamestnanie bolo podľa nemeckého práva „menšieho rozsahu“, bolo oslobodené od povinného poistenia.

17. VA sa presťahovala späť do Nemecka v roku 2010. Po októbri 2012 začala vykonávať zárobkovú činnosť a podliehať povinnému poisteniu. Začala odvádzať príspevky do zákonného systému dôchodkového poistenia v Nemecku.

18. Od marca 2018 poberá VA dôchodok v Nemecku z dôvodu úplnej práceneschopnosti. Pri výpočte výšky tohto dôchodku sa Deutsche Rentenversicherung Bund, žalovaná vo veci samej, domnievala, že okrem období, počas ktorých VA prispievala do nemeckého zákonného systému dôchodkového poistenia (obdobie od roku 2012), sú relevantnými dobami obdobia, počas ktorých absolvovala odborné štúdium v Nemecku (od augusta 1975 do júla 1978 a od augusta 1979 do júla 1980), ako aj „doba starostlivosti o dieťa“ od 1. apríla do 1. júna 1999, počas ktorej sa starala o svoje deti v Holandsku, zatiaľ čo pracovala ako zamestnankyňa v Nemecku (pričom nepodliehala povinnému poisteniu).

19. VA tvrdí, že Deutsche Rentenversicherung Bund odmietla zohľadniť ako relevantné obdobia doby starostlivosti o dieťa, ktoré dosiahla v Holandsku od 15. novembra 1986 do 31. marca 1999 a počas ktorých nevykonávala zárobkovú činnosť (ďalej len „sporné obdobia“). Toto odmietnutie napadla na prvostupňovom súde. Jej žaloba bola neúspešná.

20. VA podala proti rozhodnutiu prvostupňového súdu odvolanie na Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen (Krajinský súd Severného Porýnia-Vestfálska pre sociálne veci, Nemecko).

¹⁰ Vnútroštátny súd uvádza, že v rokoch 1962 až 1975 bývala VA v Holandsku prerušovane. V roku 1975 tam začala bývať trvalo.

21. Tento súd uvádza, že skutočnosť, že počas sporných období sa VA o svoje dve deti nestarala v Nemecku, bráni započítaniu týchto dôb podľa § 56 ods. 3 prvej vety SGB VI. Sporné obdobia nemôžu patriť ani do pôsobnosti § 56 ods. 3 druhej vety SGB VI, keďže na to, aby to bolo možné, by VA musela mať obvyklý pobyt v zahraničí spolu so svojimi deťmi a počas týchto období alebo bezprostredne pred nimi by musela dosiahnuť doby povinného odvádzania príspevkov v Nemecku na základe činnosti vykonávanej v zahraničí (t. j. v Holandsku) ako zamestnanec alebo samostatne zárobkovo činná osoba. Zdôrazňuje tiež, že podmienky stanovené v článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009 nie sú splnené z dôvodu, že VA nebola v čase narodenia svojich detí zamestnaná ani samostatne zárobkovo činná v Nemecku v čase, keď začali plynúť sporné obdobia.

22. Vnútroštátny súd si však kladie otázku, či vzhľadom na rozsudky Súdneho dvora, okrem iného rozsudok Reichel-Albert, Deutsche Rentenversicherung Bund musí na účely priznania dôchodku VA zohľadniť sporné obdobia, keďže existujú určité skutočnosti naznačujúce existenciu „dostatočnej väzby“ na základe článku 21 ZFEÚ. V tejto súvislosti na jednej strane uvádza, že situácia VA sa odlišuje od situácie, ktorá viedla k vydaniu uvedeného rozsudku. VA pred narodením svojich detí totiž v Nemecku vôbec nepodliehala povinnému poisteniu. Preto neplatila príspevky do zákonného systému dôchodkového zabezpečenia v tomto členskom štáte. Okrem toho nielen presunula svoje bydlisko do iného členského štátu (Holandsko), v skutočnosti tam trvalo bývala.

23. Na druhej strane zdôrazňuje, že celá história zamestnania VA je spojená s Nemeckom, že navštevovala školu výlučne v Nemecku, že tam absolvovala ročnú odbornú prax, ktorá by podliehala povinnému poisteniu, ak by v príslušnom čase bol k dispozícii dostatočný počet platených pracovných miest, a že ostatné roky, počas ktorých VA absolvovala odborné štúdium, boli zaznamenané ako „doby, ktoré sa zohľadňujú pri posudzovaní dôchodkových nárokov“. Okrem toho deti VA chodili do školy v Nemecku a spolu s rodinou sa usadila v Holandsku veľmi blízko hraníc s Nemeckom.

24. Vzhľadom na tieto skutočnosti sa vnútroštátny súd pýta, či je nezohľadnenie sporných období podľa vnútroštátneho práva zlučiteľné s článkom 21 ZFEÚ.

25. Za týchto okolností sa Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen (Krajinský súd Severného Porýnia-Vestfálska pre sociálne veci) rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru tieto prejudiciálne otázky:

„1. Bude sa podľa predpisov Holandska – ako podľa právnych predpisov členského štátu príslušného podľa hlavy II [nariadenia (ES) č. 883/2004] – zohľadňovať doba starostlivosti o dieťa v zmysle článku 44 ods. 2 [nariadenia (ES) č. 987/2009] tým, že doba starostlivosti o dieťa v Holandsku zakladá nárok na dôchodok ako čistá doba bydliska?

2. V prípade zápornej odpovede na prvú otázku:

Má sa článok 44 ods. 2 [nariadenia (ES) č. 987/2009] – ďalej rozvinutý rozsudkami [Súdneho dvora] [Elsen] a [Reichel-Albert] – extenzívne vykladať v tom zmysle, že príslušný členský štát musí zohľadniť „dobu starostlivosti o dieťa“ aj v prípade, že pred starostlivosťou o dieťa a po nej síce osoba vykonávajúca starostlivosť má doby, ktoré sa zohľadňujú pri posudzovaní dôchodkových z dôvodu vzdelávania alebo zamestnania iba v systéme tohto [členského] štátu, ale bezprostredne pred starostlivosťou o dieťa alebo po nej neodvádzala príspevky do tohto systému?“

26. Návrh na začatie prejudiciálneho konania z 23. apríla 2021 bol zapísaný do registra na Súdnom dvore 4. mája 2021. Nemecká, česká a holandská vláda, ako aj Európska komisia predložili písomné pripomienky. Tí istí vedľajší účastníci konania s výnimkou českej vlády boli zastúpení na pojednávaní, ktoré sa konalo 11. mája 2023.

IV. Analýza

27. Pri výpočte dôchodku¹¹ príslušné inštitúcie členských štátov zvyčajne vychádzajú z viacerých „dôb poistenia“ alebo „dôb bydliska“ dosiahnutých dotknutou osobou.¹² Vzhľadom na všeobecný účel nariadení č. 883/2004 a č. 987/2009, ktorým je „vypracovať iba systém koordinácie“, a teda rešpektovať osobitné vlastnosti vnútroštátnych právnych predpisov v oblasti sociálneho zabezpečenia,¹³ o tom, čo sa považuje za dobu poistenia alebo dobu bydliska, prípadne čo možno k takýmto dobám prirovnať, rozhodujú jednotlivé členské štáty,¹⁴ pokiaľ sú ich právne predpisy v súlade s ustanoveniami ZFEÚ o voľnom pohybe osôb, najmä s článkom 21 ZFEÚ.¹⁵

28. Niektoré členské štáty – ale nie všetky – stanovili, že doby starostlivosti o dieťa sa považujú za doby poistenia alebo doby bydliska, a preto sa zohľadňujú na účely priznania dôchodku.

29. V tejto súvislosti článok 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009 zavádza osobitné pravidlo, ktorého cieľom je určiť v situácii, keď osoba pracovala a vychovávala svoje deti v rôznych členských štátoch, okolnosti, za akých členský štát A (členský štát, v ktorom osoba pracovala) musí uplatniť svoju právnu úpravu na doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B, pričom v takom prípade sa tieto doby považujú za doby dosiahnuté v členskom štáte A.¹⁶ Táto právomoc členského štátu A je subsidiárna vo vzťahu k právomoci členského štátu B. Povinnosť členského štátu A uplatniť svoju právnu úpravu na doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B sa totiž uplatňuje len vtedy, ak právna úprava členského štátu B už neumožňuje zohľadniť doby starostlivosti o dieťa.

30. Ako vysvetľuje česká vláda, cieľom článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009 nie je zabezpečiť, aby sa na situáciu príjemcu uplatnila najvýhodnejšia právna úprava, ani uložiť členským štátom povinnosť zohľadniť doby starostlivosti o dieťa ako relevantné doby poistenia alebo doby bydliska podľa ich právnych predpisov. Ide skôr o to, aby sa zabránilo situáciám, keď by takéto doby neboli započítané podľa právnych predpisov členského štátu len z toho dôvodu, že sa uskutočnili v inom členskom štáte. V tomto zmysle tak uvedené ustanovenie odráža všeobecnú zásadu rovnosti zaobchádzania, ktorú kodifikuje článok 5 nariadenia č. 883/2004¹⁷ a ktorá vyplýva priamo z článku 21 ZFEÚ.

¹¹ Podľa článku 1 písm. w) nariadenia č. 883/2004 sa pojem „dôchodok“ vzťahuje „nielen na dôchodky, ale tiež na paušálne dávky, ktoré ich môžu nahradiť a platby uskutočnené náhradou príspevkov a, s výhradou ustanovení hlavy III, valorizačné zvýšenia alebo doplnkové prídavky“. Zahŕňa poskytovanie takých dávok v invalidite, ako sú tie, ktoré si VA nárokuje v prejednávanej veci (pozri kapitolu 4 nazvanú „Dávky v invalidite“). Pozri tiež článok 3 ods. 1 písm. c) tohto nariadenia, ktorý spresňuje, že tento nástroj sa uplatňuje nielen na dávky v starobe, ale aj na dávky v invalidite.

¹² Pozri v tejto súvislosti článok 45 nariadenia č. 883/2004, ktorý spresňuje, že právne predpisy členského štátu môžu podmieniť nadobudnutie, zachovanie alebo znovunadobudnutie nároku na dávky v invalidite dosiahnutím dôb poistenia alebo bydliska.

¹³ Pozri okrem iného odôvodnenie 4 nariadenia č. 883/2004.

¹⁴ Pokiaľ ide o vymedzenie pojmov „doba poistenia“ a „doba bydliska“, pozri článok 1 písm. t) a v) nariadenia č. 883/2004. Oba pojmy sú vymedzené s odkazom na „právne predpisy, podľa ktorých sa dosiahli alebo sa považujú za dosiahnuté“.

¹⁵ Pozri rozsudok Pensionsversicherungsanstalt (bod 49 a tam citovaný judikatúru).

¹⁶ Konkrétne to znamená, že pokiaľ právna úprava členského štátu vo všeobecnosti umožňuje zohľadniť doby starostlivosti o dieťa na účely priznania dôchodku, táto právna úprava nemôže zaobchádzať s dobami starostlivosti o dieťa dosiahnutými v jednom alebo vo viacerých iných členských štátoch odlišne než s dobami dosiahnutými na vnútroštátnej úrovni.

¹⁷ Pozri tiež v tomto zmysle odôvodnenie 5 posledného uvedeného nariadenia.

31. Ako som vysvetlil vo svojich návrhoch prednesených vo veci Pensionsversicherungsanstalt,¹⁸ otázka, či sa právne predpisy členského štátu A uplatňujú podľa článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009 na doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B, závisí od toho, či sú kumulatívne splnené tieto tri podmienky:

- podľa právnych predpisov členského štátu B sa doba starostlivosti o dieťa nezohľadňuje,
- právne predpisy členského štátu A sa predtým uplatňovali na dotknutú osobu z dôvodu, že v tomto členskom štáte vykonávala činnosť ako zamestnanec alebo samostatne zárobkovo činná osoba, a
- táto osoba stále podliehala právnym predpisom členského štátu A z dôvodu tejto činnosti ku dňu, keď sa podľa právnej úpravy uvedeného členského štátu začala pre dotknuté dieťa zohľadňovať doba starostlivosti o dieťa.¹⁹

32. Z informácií uvedených v spise a z vysvetlení poskytnutých vnútroštátnym súdom vyplýva, že VA nespĺňa druhú a tretiu podmienku, ktoré som uviedol vyššie, lebo nebola zamestnankyňou ani samostatne zárobkovo činnou osobou v členskom štáte A (Nemecko), a teda nikdy pred narodením svojich detí neplatila príspevky do zákonného systému dôchodkového zabezpečenia v Nemecku, hoci tam skutočne absolvovala odborné štúdium a ročnú odbornú prax v materskej škole.

33. Chcem však poukázať na to, že Súdny dvor v rozsudku Pensionsversicherungsanstalt rozhodol, že článok 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009 „neupravuje zohľadnenie dôb starostlivosti o dieťa... výlučným spôsobom“.²⁰ Ani dotknutá osoba v uvedenej veci nespĺnila tretiu (hoci nie druhú) podmienku uvedenú v bode 31 vyššie. Ako som už uviedol v bode 3 týchto návrhov, Súdny dvor rozhodol, že hoci sa táto osoba za týchto okolností nemôže odvolávať na článok 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009, členský štát A je stále povinný uplatniť svoju právnu úpravu na doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B a zohľadniť ich, akoby boli dosiahnuté na jeho vlastnom území. Tento záver založil na článku 21 ZFEÚ a na skutočnosti, že existuje „dostatočná väzba“ medzi týmito dobami a dobami poistenia (*in casu* dobami zamestnania alebo samostatnej zárobkovej činnosti) dosiahnutými v členskom štáte A.²¹

34. Vzhľadom na tento rozsudok treba druhú otázku vnútroštátneho súdu chápať tak, že sa v podstate pýta, či kritérium „dostatočnej väzby“, ktoré Súdny dvor rozvinul vo svojej judikatúre nie na základe článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009, ale na základe článku 21 ZFEÚ, je splnené v prípade, o aký ide vo veci samej. Pochybnosti vnútroštátneho súdu v tejto súvislosti vyplývajú zo skutočnosti, že na rozdiel od žalobkýň vo veciach, v ktorých boli vydané rozsudky Elsen, Kauer, Reichel-Albert a Pensionsversicherungsanstalt, v ktorých Súdny dvor konštatoval existenciu takejto „dostatočnej väzby“, VA neplatila vôbec nijaké príspevky do zákonného systému poistenia v Nemecku a podľa právnej úpravy tohto členského štátu ju nemožno považovať za zamestnankyňu alebo samostatne zárobkovo činnú osobu v Nemecku predtým, ako sa venovala starostlivosti o svoje deti v Holandsku.

¹⁸ C-576/20, EU:C:2022:75, bod 32.

¹⁹ Mimo chodom chcem poznamenať, že článok 44 ods. 3 nariadenia č. 987/2009 spresňuje, že povinnosť stanovená v odseku 2 tohto článku sa neuplatní, ak sa na dotknutú osobu vzťahujú alebo začnú vzťahovať právne predpisy *iného* členského štátu z dôvodu výkonu činnosti zamestnanca alebo samostatnej zárobkovej činnosti.

²⁰ Pozri rozsudok Pensionsversicherungsanstalt, bod 55.

²¹ Tamže, bod 66.

35. Vysvetlím, prečo podľa môjho názoru táto okolnosť sama osebe nezabavuje členský štát A (Nemecko) povinnosti uplatniť svoju právnu úpravu na doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B (Holandsko). Skôr než sa však budem zaoberať touto otázkou, odpoviem na prvú otázku týkajúcu sa výkladu prvej podmienky uvedenej v bode 31 vyššie, ktorá spočíva v tom, že na to, aby členskému štátu A vznikla taká povinnosť sa podľa právnej úpravy členského štátu B doba starostlivosti o dieťa nesmie zohľadniť. V tejto súvislosti chcem poukázať na to, že Komisia tvrdí, že táto otázka nie je v prejednávanej veci relevantná, keďže druhá a tretia podmienka stanovená v článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009 v každom prípade nie je splnená. Súhlasím s tým, že vo veci samej sa VA nemôže odvolávať na toto ustanovenie. Podľa mňa to však neznamená, že otázka, či členský štát B (v prejednávanej veci Holandsko) nezohľadňuje sporné obdobia, je irelevantná. Domnievam sa totiž, že v situácii, keď sa z časového hľadiska uplatňujú nariadenia č. 883/2004 a č. 987/2009 (ako je to v prejednávanej veci), sa prvá podmienka uvedená v článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009 uplatní analogicky, pokiaľ sa zohľadnenie dôb starostlivosti o dieťa neriadi týmto ustanovením, ale kritériom „dostatočnej väzby“ vypracovaným Súdny dvorom na základe článku 21 ZFEÚ.

A. Prvá otázka: kedy právne predpisy členského štátu B „zohľadňujú“ dobu starostlivosti o dieťa?

36. Svojou prvou otázkou sa vnútroštátny súd pýta, či je prvá podmienka uvedená v bode 31 vyššie splnená, ak podľa právnych predpisov členského štátu B (v tomto prípade Holandska) takáto doba zakladá nárok na dôchodok nie preto, že sa považuje za dobu poistenia, ale preto, že sa počíta ako doba bydliska.

37. Hneď na začiatku by som chcel veľmi jasne uviesť dve veci. V prvom rade by som chcel vysvetliť, prečo, ako som už uviedol v bode 35, táto podmienka, ktorá je stanovená v článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009, sa uplatní *mutatis mutandis*, ak dotknutá osoba nemôže založiť svoj nárok na tomto ustanovení a musí sa namiesto toho odvolávať na článok 21 ZFEÚ a kritérium „dostatočnej väzby“, ktoré Súdny dvor rozvinul vo svojich rozsudkoch Elsen, Kauer, Reichel-Albert a Pensionsversicherungsanstalt.

38. Na úvod v tejto súvislosti pripomínam, že ako som vysvetlil vo svojich návrhoch prednesených vo veci Pensionsversicherungsanstalt,²² jednou zo základných zásad nariadení č. 883/2004 a č. 987/2009 je to, aby osoby, na ktoré sa tieto nariadenia uplatňujú, „podliehali systému sociálneho zabezpečenia iba jediného členského štátu“.²³

39. Podľa môjho názoru sa táto základná zásada musí dodržiavať nielen v rámci uplatňovania článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009, ale aj pri uplatnení kritéria „dostatočnej väzby“ na základe článku 21 ZFEÚ. V opačnom prípade by totiž osoba, ktorá vychováva svoje deti v zahraničí, mohla mať na základe tohto kritéria zohľadnené príslušné doby starostlivosti o dieťa tak v členskom štáte A, ako aj v členskom štáte B (dvojité započítanie), alebo si „vybrať hrozienu z koláča“ a zvoliť si medzi právnou úpravou členského štátu A a členského štátu B podľa toho, ktorá je pre ňu výhodnejšia, keďže na jej situáciu sa môžu vzťahovať obe právne úpravy. Výsledkom by bolo, že

²² C-576/20, EU:C:2022:75, body 64 a 65.

²³ Pozri článok 11 ods. 1 nariadenia č. 883/2004. Systém koordinácie zavedený týmto nariadením a nariadením č. 987/2009 sleduje dvojaký cieľ, a to na jednej strane zabezpečiť, aby osoby, ktoré patria do pôsobnosti nariadenia č. 883/2004, neboli zbavené ochrany v oblasti sociálneho zabezpečenia v prípade neexistencie právnej úpravy, ktorá by sa na ne vzťahovala, a na druhej strane vyhnúť sa súčasnému uplatňovaniu viacerých vnútroštátnych právnych úprav a komplikáciám, ktoré z toho môžu vyplývať [pozri v tomto zmysle rozsudok z 5. marca 2020, Pensionsversicherungsanstalt (Príspevok na rehabilitáciu), C-135/19, EU:C:2020:177, bod 46].

kritérium „dostatočnej väzby“ by sa nemohlo podobne ako článok 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009 považovať len za zavedenie subsidiárnej právomoci členského štátu A.²⁴ Skôr by sa to muselo považovať za zavedenie dvojitej právomoci (pre členský štát A aj pre členský štát B).

40. Ďalej pripomínam, že článok 21 ods. 1 ZFEÚ stanovuje, že „každý občan Únie má právo slobodne sa pohybovať a zdržiavať na území členských štátov, pričom podlieha obmedzeniam a podmienkam ustanoveným v zmluvách a v opatreniach prijatých na ich vykonanie“.²⁵ Som teda proti výkladu tohto ustanovenia, ktorý by bol v rozpore so všeobecnou logikou alebo jednou zo základných zásad, na ktorých sú založené tieto dve nariadenia.²⁶

41. Pripomínam tiež, že hoci cieľom článku 21 ZFEÚ je najmä zabezpečiť, aby občania, ktorí vykonávajú svoje právo na voľný pohyb, neboli diskriminovaní, a ako rozhodol Súdny dvor, aby ich od výkonu tohto práva neodrádzali prekážky tejto slobody, cieľom tohto ustanovenia nie je zaručiť, aby sa im priznalo zvýhodnené postavenie z dôvodu, že vykonávajú toto právo. Je zrejmé, že ak by osoba, ktorá využila svoje právo na voľný pohyb, mala právo na to, aby doby starostlivosti o dieťa, ktoré dosiahla v zahraničí, zohľadnil tak členský štát A, ako aj členský štát B, alebo by si mohla „vyberať hrozienka z koláča“ a zvoliť si, ktoré právne predpisy sa na také doby uplatnia, namiesto toho, aby sa mohla odvolávať na právne predpisy členského štátu A iba v prípade, že právna úprava členského štátu B neumožňuje zohľadniť doby starostlivosti o dieťa, takáto osoba by sa ocitla vo výhodnejšej situácii ako osoba, ktorej život je obmedzený na územie jediného členského štátu. Taký výsledok by išiel nad rámec toho, čo si vyžaduje článok 21 ZFEÚ.

42. Nakoniec chcem poukázať na to, že všetky členské štáty, ktoré vystupovali ako „členský štát B“ v rozsudkoch Elsen, Kauer a Reichel-Albert, ako aj v nedávnom rozsudku Pensionsversicherungsanstalt (konkrétne Francúzsko, Belgicko a Maďarsko), podľa svojej právnej úpravy nezohľadňovali príslušné doby starostlivosti o dieťa. V dôsledku toho Súdny dvor doposiaľ uplatnil kritérium „dostatočnej väzby“ len v kontexte, v ktorom bolo jasné, že členský štát B nezohľadnil príslušné doby starostlivosti o dieťa.²⁷

43. Z vyššie uvedených úvah podľa môjho názoru vyplýva, že „dostatočnú väzbu“ medzi dobami starostlivosti o dieťa dosiahnutými v členskom štáte B a dobami poistenia dosiahnutými v členskom štáte A možno preukázať len vtedy, ak je jasné, že členský štát B podľa svojej právnej úpravy nezohľadňuje doby starostlivosti o dieťa. Túto podmienku, ktorú normotvorca EÚ výslovne vložil do článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009, treba v kontexte, v ktorom sú členské

²⁴ Tamže, bod 46.

²⁵ Kurzívou zvýraznil generálny advokát.

²⁶ Ako vysvetlím nižšie, tým samozrejme nie je dotknutá skutočnosť, že zlučiteľnosť vnútroštátneho ustanovenia s ustanovením sekundárneho práva Únie (akým je v prejednávanej veci článok 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009) nemá nevyhnutne za následok vyňatie uplatňovania tohto opatrenia z pôsobnosti ustanovení ZFEÚ (pozri v tejto súvislosti rozsudok z 11. apríla 2013, Jelts a i., C-443/11, EU:C:2013:224, bod 41 a tam citovanú judikatúru).

²⁷ Vzhľadom na to, že Súdny dvor vo svojich rozsudkoch Elsen, Kauer, Reichel-Albert alebo Pensionsversicherungsanstalt otvorene neuviedol, že právna úprava členského štátu B nestanovuje zohľadnenie relevantných dôb starostlivosti o dieťa, možno tieto rozsudky chápať aj v tom zmysle, že na tieto doby sa má uplatniť právna úprava členského štátu A s vylúčením právnych predpisov členského štátu B [na podporu tohto výkladu pozri rozsudky Elsen (bod 28) a Kauer (body 30 a 31)]. Podľa môjho názoru by však bol tento výklad nesprávny prinajmenšom v situácii, v ktorej sa z časového hľadiska uplatňujú nariadenia č. 883/2004 a č. 987/2009 (čo nebol prípad rozsudkov Elsen, Kauer ani Reichel-Albert). Znamenalo by to totiž, že na základe kritéria „dostatočnej väzby“ by sa určitá osoba mohla odvolávať len na právnu úpravu členského štátu A, zatiaľ čo podľa článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009 by sa táto osoba mohla odvolávať na právne predpisy členského štátu B a v prípade, že sa podľa tejto právnej úpravy doba starostlivosti o dieťa nezohľadňuje, na právne predpisy členského štátu A (v podstate by pri zohľadňovaní takých období získala dvojité „zásah“). Podľa môjho názoru kritérium „dostatočnej väzby“, ktoré bolo vypracované na základe článku 21 ZFEÚ, nemôže občanom EÚ poskytnúť nižšiu úroveň ochrany ako toto ustanovenie.

štáty povinné dodržiavať tak toto ustanovenie, ako aj kritérium „dostatočnej väzby“ vypracované Súdnym dvorom na základe článku 21 ZFEÚ, považovať za analogicky uplatniteľnú, ak sa vychádza z tohto kritéria.

44. Vzhľadom na to by som chcel v druhom rade objasniť, že v situácii, keď sú splnené podmienky pre uplatnenie článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009, možno vychádzať z toho, že členský štát B podľa svojej právnej úpravy zohľadňuje doby starostlivosti o dieťa, aj keď sa tieto doby považujú za doby bydliska, a nie za doby poistenia. Článok 44 ods. 1 nariadenia č. 987/2009 totiž stanovuje, že „doba starostlivosti o dieťa“ sa vzťahuje „na každú dobu, ktorá sa pripočítava podľa právnych predpisov členského štátu v oblasti dôchodkov alebo za ktorú priamo vzniká nárok na doplatok k dôchodku z dôvodu starostlivosti o dieťa bez ohľadu na metódu, ktorá sa používa na výpočet týchto dôb“.

45. Z tejto širokej definície vyplýva, že na určenie toho, či sa doby starostlivosti o dieťa zohľadňujú podľa právnych predpisov členského štátu B v zmysle článku 44 ods. 2 tohto nariadenia, stačí zistiť, či sa tieto doby započítavajú (alebo zakladajú nárok na doplatok k dôchodku) podľa právnych predpisov tohto členského štátu v oblasti dôchodkov. Nezáleží na tom, ako presne sa tieto doby započítavajú, vrátane toho, či sa započítavajú ako doby poistenia alebo ako doby bydliska.

46. Podľa môjho názoru a v súlade s rovnakou logikou ako v bodoch 39 a 40 vyššie sa táto definícia analogicky použije pri uplatňovaní kritéria „dostatočnej väzby“ vypracovaného na základe článku 21 ZFEÚ. V opačnom prípade by totiž osoba získala nárok na to, aby sa doba venovaná výchove detí zohľadnila dvakrát (podľa právnych predpisov členského štátu A aj členského štátu B) za predpokladu, že členský štát B zohľadní takúto dobu len ako dobu bydliska, a nie ako dobu poistenia.²⁸ Takýto výsledok by bol v rozpore so všeobecnou logikou nariadení č. 883/2004 a č. 987/2009 a nad rámec toho, čo si vyžaduje článok 21 ZFEÚ. Taký výsledok by zároveň mohol zasahovať aj do práva občanov EÚ na výkon slobody pohybu, lebo – v opačnom prípade – by členský štát A nemohol týmto občanom zohľadniť čas, ktorí strávili starostlivosťou o svoje deti v členskom štáte B, ak sa podľa právnej úpravy členského štátu A taká doba považuje za dobu bydliska, a nie za dobu poistenia. V tejto súvislosti pripomínam, že z rozsudku Pensionsversicherungsanstalt vyplýva, že normotvorca EÚ pri prijímaní článku 44 nariadenia č. 987/2009 konkretizoval len niektoré povinnosti týkajúce sa zohľadnenia dôb starostlivosti o dieťa, ktoré vyplývajú z článku 21 ZFEÚ. Keďže tieto povinnosti majú širší rozsah ako povinnosti stanovené v tomto sekundárnom nástroji, domnievam sa, že definícia pojmu „doba starostlivosti o dieťa“ nemôže byť podľa článku 21 ZFEÚ užšia než podľa článku 44 nariadenia č. 987/2009.

47. Vo veci samej prináleží vnútroštátnemu súdu, aby určil, či sa doby starostlivosti o dieťa už zohľadňujú podľa právnej úpravy členského štátu B (Holandsko). S výhradou overenia, ktoré má vykonať tento súd, pripomínam, že spor, o ktorý ide vo veci samej, sa týka nároku VA na dávky v invalidite, a nie na starobný dôchodok.²⁹ Holandská vláda na pojednávaní spresnila, že jej vnútroštátne právo neumožňuje priznať dávky v invalidite samostatne zárobkovo činným osobám, akou je VA, a že len na účely priznania iného druhu dôchodku, a to starobného

²⁸ V takom prípade by sa vychádzalo z toho, že členský štát B podľa svojej právnej úpravy *neumožňuje* zohľadniť doby starostlivosti o dieťa. Členský štát A by teda bol povinný uplatniť svoju právnu úpravu na doby venované výchove detí v členskom štáte B na základe kritéria „dostatočnej väzby“. V praxi by sa však tieto doby podľa právnych predpisov členského štátu B stále započítavali ako doby bydliska.

²⁹ Chcem uviesť, že nemecká vláda tvrdí, že na to, aby sa doby starostlivosti o dieťa mohli považovať za „zohľadnené“ podľa právnej úpravy členského štátu B, je dôležité len to, že podľa tejto právnej úpravy sa započítavajú na účely priznania akéhokoľvek druhu dôchodku (či už starobného dôchodku alebo invalidného dôchodku). Nesúhlasím. Podľa môjho názoru treba preskúmať, či sa započítavajú na účely konkrétneho sporného druhu dôchodku.

dôchodku, sa doby starostlivosti o dieťa považujú za doby bydliska. Ďalej uviedla, že v rozsahu, v akom sa konanie vo veci samej týka len priznania dávok v invalidite, treba vychádzať z toho, že podľa právnej úpravy tohto členského štátu sa doba starostlivosti o dieťa *nezohľadňuje*.³⁰

48. Po týchto poznámkach s cieľom poskytnúť odpoveď na prvú otázku vnútroštátneho súdu sa teraz budem zaoberať relevantnosťou kritéria „dostatočnej väzby“, ktoré Súdny dvor uplatnil v rozsudkoch Elsen, Kauer a Reichel-Albert, ako aj v novšom rozsudku Pensionsversicherungsanstalt, v prejednávanej veci.

B. Druhá otázka: čo predstavuje „dostatočnú väzbu“?

49. Svojou druhou otázkou sa vnútroštátny súd v podstate pýta, či povinnosť zohľadniť doby starostlivosti o dieťa stanovená v článku 21 ZFEÚ pre členský štát A (v prejednávanej veci Nemecko) platí aj vtedy, keď, ako je to vo veci samej, dotknutá osoba platila príspevky z dôvodu svojho zamestnania alebo samostatnej zárobkovej činnosti v tomto členskom štáte až *po tom*, čo sa o svoje deti starala v jednom alebo vo viacerých iných členských štátoch, a vôbec nie *pred* narodením svojich detí. V tejto súvislosti vnútroštátny súd výslovne odkazuje na rozsudky Elsen, Kauer a Reichel-Albert, v ktorých Súdny dvor zaviedol a rozvinul kritérium „dostatočnej väzby“.

50. Na jednej strane vysvetlím, prečo podľa môjho názoru v kontexte, v ktorom sa z časového hľadiska uplatňujú nariadenia č. 883/2004 a č. 987/2009, treba odolať pokušeniu príliš rozšíriť „dostatočnú väzbu“, a na druhej strane, prečo sa domnievam, že a taká väzba môže existovať aj napriek tomu, že osoba neodvádzala príspevky z dôvodu svojho zamestnania alebo samostatnej zárobkovej činnosti v rámci zákonného systému dôchodkového poistenia členského štátu A, skôr než sa presťahovala do členského štátu B, aby tam vychovávala svoje deti.

1. Kritérium „dostatočnej väzby“ po vydaní rozsudku Pensionsversicherungsanstalt

51. Ako som vysvetlil vo svojich návrhoch prednesených vo veci Pensionsversicherungsanstalt,³¹ domnievam sa, že keď normotvorca EÚ prijal článok 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009, vedome sa rozhodol *neodvolávať sa* na kritérium „dostatočnej väzby“ sformulované Súdnym dvorom v rámci predtým platného režimu (teda v kontexte, v ktorom sa z časového hľadiska uplatňovalo nariadenie č. 1408/71). Keďže totiž toto ustanovenie bolo prijaté po vydaní rozsudkov Elsen a Kauer (hoci nie rozsudku Reichel-Albert), normotvorca Únie mohol uvedené kritérium prijať *expressis verbis*, ak by si to želal, a tým ho v plnom rozsahu začleniť do sekundárneho práva EÚ. Rozhodol sa však neurobiť to možno z dôvodu, že kritérium nie je vo svojej podstate také jasné (a je formulované otvorenejším spôsobom ako) tri jasne definované podmienky uvedené v článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009 a že cieľom tohto ustanovenia bolo zaviesť (obmedzenú a jasne definovanú) výnimku z pravidiel právomoci zakotvených v hlave II nariadenia č. 883/2004.³²

³⁰ Pre úplnosť chcem poukázať na to, že holandská vláda tvrdí, že v prejednávanej veci nie je príslušným členským štátom podľa hlavy II nariadenia č. 883/2004 Holandsko, ale Nemecko, keďže invalidita VA nastala v čase, keď bývala a pracovala v Nemecku. Tento výklad je podľa môjho názoru jednoznačne nesprávny. Na účely určenia, ktorá právna úprava sa má uplatniť na dané obdobie (akým je v prejednávanej veci doba starostlivosti o dieťa), je totiž potrebné zohľadniť situáciu dotknutej osoby počas tohto obdobia, a nie dátum, keď táto osoba získala nárok na dôchodok.

³¹ C-576/20, EU:C:2022:75, body 60 až 63.

³² Tamže, body 64 a 65.

52. Tie isté dôvody, ako aj niektoré ďalšie³³ ma viedli ku konštatovaniu, že hoci Súdny dvor v rozpore s mojím návrhom³⁴ teraz rozhodol, že kritérium „dostatočnej väzby“ zostáva relevantným v situácii, keď sa z časového hľadiska uplatňujú nariadenia č. 883/2004 a č. 987/2009 (a nie nariadenie č. 1408/71), treba odolať pokušeniu neustále podporovať rozširovanie škály situácií, ktoré patria do pôsobnosti kritéria „dostatočnej väzby“ nie na základe týchto nariadení, ale článku 21 ZFEÚ.

53. K tomuto javu by mohlo prispieť viacero faktorov. Po prvé, ako som práve vysvetlil, nie je jasné, čo predstavuje „dostatočnú väzbu“. Kritérium „dostatočnej väzby“ je svojou povahou otvorené a závisí od toho, čo možno považovať za relevantné okolnosti v každom jednotlivom prípade. V rozsudkoch *Elsen*, *Kauer*, *Reichel-Albert* a *Pensionsversicherungsanstalt* boli zdôraznené rôzne faktory vrátane skutočnosti, že žalobkyne pracovali výlučne v členskom štáte A alebo že odvádzali príspevky výlučne v tomto členskom štáte, pričom ani jeden z nich nebol označený za rozhodujúci.³⁵ Po druhé Súdny dvor doposiaľ vždy dospel k záveru, že existuje „dostatočná väzba“, a nikdy nekonštatoval, že chýba. Predchádzajúce rozsudky, v ktorých sa uplatnilo toto kritérium, totiž svedčia o tendencii Súdneho dvora skôr rozširovať než obmedzovať počet situácií, v ktorých môže byť členský štát A povinný uplatniť svoju právnu úpravu na doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B. Napríklad, zatiaľ čo v rozsudkoch *Elsen* a *Kauer* žalobkyne podliehali právnym predpisom členského štátu A až do začiatku plynutia dôb starostlivosti o dieťa dosiahnutých v zahraničí,³⁶ to isté neplatilo pre žalobkyne v rozsudkoch *Reichel-Albert* a *Pensionsversicherungsanstalt*,³⁷ Súdnemu dvoru to však nezabránilo dospieť k záveru o existencii „dostatočnej väzby“.

54. Vzhľadom na tieto úvahy nie je prekvapujúce, že vnútroštátny súd vo svojom návrhu na začatie prejudiciálneho konania uviedol rôzne okolnosti (akou je skutočnosť, že celá história zamestnania VA je spojená s Nemeckom, že navštevovala školu výlučne v Nemecku, že sa usadila v Holandsku len niekoľko kilometrov od hranice s Nemeckom a že jej deti chodili do školy v Nemecku) ako potenciálne relevantné na účely preukázania existencie „dostatočnej väzby“.³⁸

55. V nasledujúcich častiach sa pokúsím objasniť rozsah tohto kritéria. Začnem tým, že podrobne uvediem a) úvahy, ktoré podľa môjho názoru *nie sú* relevantné na preukázanie existencie takejto väzby, a potom zdôrazním b) úvahy, ktoré, naopak, považujem za rozhodujúce.

³³ Súvisiace najmä so skutočnosťou, že právna úprava členského štátu, ktorá dokonale odráža obsah článku 44 ods. 2 nariadenia č. 987/2009, sa mohla po vydaní rozsudku *Pensionsversicherungsanstalt* považovať za odporujúcu článku 21 ZFEÚ, ak neumožňuje zohľadniť doby starostlivosti o dieťa v iných situáciách (také situácie je ťažké predvídať vzhľadom na to, že kritérium „dostatočnej väzby“ je vo svojej podstate nejasné).

³⁴ Pozri návrhy, ktoré som predniesol vo veci *Pensionsversicherungsanstalt*.

³⁵ Napríklad v rozsudku *Elsen* Súdny dvor konštatoval, že vzhľadom na existenciu „úzkej väzby“ medzi týmito obdobiami a obdobiami činnosti pani *Elsen* v Nemecku sa nemožno domnievať, že pani *Elsen* ukončila akúkoľvek „pracovnú činnosť“ alebo že z tohto dôvodu podlieha právnym predpisom členského štátu, v ktorom má bydlisko (Francúzsko). Naopak, domnievam sa, že v rozsudku *Reichel-Albert* bol záver Súdneho dvora bol určitým spôsobom ovplyvnený odlišnými úvahami. Po prvé pani *Reichel-Albert* pracovala a platila príspevky len v jednom členskom štáte (Nemecko), a to tak pred, ako aj po dočasnom presune svojho bydliska do iného členského štátu (Belgicko), kde nikdy nepracovala. Po druhé pani *Reichel-Albert* sa presťahovala do Belgicka výlučne z rodinných dôvodov a priamo z Nemecka, kde bola zamestnaná až do mesiaca predchádzajúceho presťahovaniu.

³⁶ Pozri rozsudky *Elsen* (bod 26) a *Kauer* (bod 32).

³⁷ V oboch týchto veciach totiž žalobkyňa prestala podliehať právnym predpisom členského štátu A niekoľko mesiacov alebo dokonca viac ako rok pred začatím plynutia takýchto dôb.

³⁸ Pozri bod 23 vyššie.

(a) *Irelevantné úvahy*

56. Po prvé vzhľadom na to, že kritérium „dostatočnej väzby“ bolo vypracované vo veciach, v ktorých Súdny dvor skúmal dve otázky – konkrétne na jednej strane, či je členský štát A povinný uplatniť svoju právnu úpravu na doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B, a na druhej strane, ak to tak je, či táto právna úprava považuje tieto doby za dosiahnuté na svojom území, a teda je zlučiteľná s článkom 21 ZFEÚ –,³⁹ môže byť lákavé domnievať sa, že judikatúra, ktorá je relevantná pre druhú z týchto otázok, je relevantná aj pre prvú.

57. V tejto súvislosti chcem poukázať na to, že Súdny dvor v rozsudku Pensionsversicherungsanstalt napríklad pripomenul, že vnútroštátna právna úprava, ktorá znevýhodňuje určitých štátnych príslušníkov len z dôvodu, že vykonávali svoju slobodu pohybu a pobytu v inom členskom štáte, spôsobuje nerovnosť zaobchádzania, ktorá je v rozpore so zásadami, na ktorých je založený štatút občana EÚ pri výkone jeho slobody pohybu.⁴⁰ Súhlasím s tým, že ak by VA v prejednávanej veci vychovávala svoje deti v Nemecku, príslušné doby starostlivosti o dieťa by sa automaticky zohľadnili podľa uplatniteľnej nemeckej právnej úpravy (teda podľa § 56 ods. 3 prvej vety SGB VI). VA tak bola rovnako ako žalobkyne vo veciach, v ktorých boli vydané rozsudky Elsen, Kauer, Reichel-Albert a Pensionsversicherungsanstalt, znevýhodnená len z toho dôvodu, že svoje deti vychovávala v Holandsku, a nie v Nemecku.

58. Domnievam sa však, že skutočnosť, že osoba, akou je VA vo veci samej, je znevýhodnená z dôvodu, že členský štát A nezohľadňuje doby starostlivosti o dieťa, ktoré dosiahla v zahraničí, nie je sama osebe relevantná pre otázku, či existuje „dostatočná väzba“ medzi dobami starostlivosti o dieťa dosiahnutými v členskom štáte B a dobami poistenia dosiahnutými v členskom štáte A. Ide skôr o otázku, či je právna úprava členského štátu A zlučiteľná s článkom 21 ZFEÚ.

59. Podľa môjho názoru sa tieto dve otázky navzájom odlišujú a nemožno ich zlúčiť. Súdny dvor to potvrdil v rozsudku Pensionsversicherungsanstalt.⁴¹ Preto sa nemožno odvolávať na samotnú skutočnosť, že osoba, akou je VA, je znevýhodnená z dôvodu, že doby starostlivosti o dieťa, ktoré dosiahla v členskom štáte B, členský štát A nezohľadňuje, na účely rozšírenia okruhu situácií, v ktorých existuje „dostatočná väzba“.⁴²

60. Po druhé chcem poukázať na to, že väčšina tvrdení predložených nemeckou vládou na pojednávaní sa sústredila na skutočnosť, že VA má silnejšie väzby s Holandskom ako s Nemeckom. Podľa tejto vlády Nemecko z tohto dôvodu nie je povinné uplatniť svoju právnu úpravu na doby starostlivosti o dieťa, ktoré VA dosiahla v Holandsku.

³⁹ Ako som totiž vysvetlil vo svojich návrhoch prednesených vo veci Pensionsversicherungsanstalt (C-576/20, EU:C:2022:75, bod 38), pred nadobudnutím účinnosti nariadení č. 883/2004 a č. 987/2009 sa judikatúra Súdneho dvora, ako ju chápem, riadila dvojstupňovým prístupom založeným na uplatniteľnosti právnych predpisov členského štátu A na doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B, pokiaľ existovala „úzka väzba“ alebo „dostatočná väzba“ medzi týmito dobami a dobami zárobkovej činnosti dosiahnutými v členskom štáte A (krok 1), a na povinnosti vyplývajúcej z článku 21 ZFEÚ, aby tieto právne predpisy považovali doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B za dosiahnuté v členskom štáte A (to znamená považovali tieto doby za rovnocenné) (krok 2).

⁴⁰ Pozri rozsudky Pensionsversicherungsanstalt (bod 61) a Reichel-Albert (bod 42 a tam citovanú judikatúru).

⁴¹ Pozri najmä body 63 a 64 tohto rozsudku.

⁴² Dodávam, že ak vždy, keď osoba využila svoje právo na voľný pohyb v rámci uplatňovania ustanovení ZFEÚ, jediným kritériom bolo, či by taká osoba bola alebo nebola znevýhodnená, ak by sa nemohla naďalej odvolávať na právnu úpravu členského štátu, ktorá sa na ňu predtým vzťahovala, pravidlá tvoriace súčasť systému koordinácie zavedeného nariadeniami č. 883/2004 a č. 987/2009 by sa ako celok stali nadbytočnými. Taký výsledok by vyvolal veľkú neistotu nielen pre členské štáty, ale aj pre samotných občanov EÚ (a mohol by teda v konečnom dôsledku skôr narušovať, a nie uľahčovať výkon ich práva na voľný pohyb chráneného týmito ustanoveniami).

61. S touto analýzou nesúhlasím. Podľa môjho názoru samotná skutočnosť, že dotknutá osoba má počas príslušných dôb starostlivosti o dieťa väzby aj na systém sociálneho zabezpečenia členského štátu B (napríklad preto, že táto osoba počas týchto dôb podlieha povinnému poisteniu v tomto členskom štáte), nebráni tomu, aby sa na takéto doby uplatňovali právne predpisy členského štátu A. Ako som vysvetlil vo svojej odpovedi na prvú otázku, účelom kritéria „dostatočnej väzby“ nie je určiť – v závislosti od toho, s ktorým systémom sociálneho zabezpečenia má žiadateľ najužšie väzby –, ktorá právna úprava sa uplatní: buď právna úprava členského štátu A, alebo právna úprava členského štátu B. Cieľom tohto kritéria je skôr zaviesť subsidiárnu (zostatkovú) právomoc pre členský štát A, ktorou nie je dotknutá skutočnosť, že ak sa podľa právnych predpisov členského štátu B zohľadnia doby starostlivosti o dieťa, uplatňujú sa len právne predpisy tohto členského štátu.

62. V tejto súvislosti pripomínam, že ako uviedla Komisia na pojednávaní, kritérium „dostatočnej väzby“ Súdny dvor po prvý raz rozvinul v rozsudku Elsen týkajúcom sa cezhraničného pracovníka. Cezhraniční pracovníci majú nevyhnutne väzby tak na členský štát, v ktorom pracujú, ako aj na členský štát, v ktorom majú bydlisko. Je teda zjavné, že samotná skutočnosť, že určitá osoba má väzby na členský štát B, nebráni tomu, aby taká osoba mala tiež „dostatočnú väzbu“ na systém sociálneho zabezpečenia členského štátu A.

63. Po tretie by sa tiež dalo tvrdiť, že na preukázanie „dostatočnej väzby“ je potrebné, aby žiadateľ počas svojho života pracoval výlučne v jednom členskom štáte (členský štát A). Súdny dvor totiž zdôraznil tento prvok v rozsudkoch Elsen, Kauer, Reichel-Albert a Pensionsversicherungsanstalt.

64. V tomto prístupe však vidím dva problémy. V prvom rade by to bolo v neprospech občanov EÚ pracujúcich vo viacerých členských štátoch, ktorí teda vykonávali svoje právo na voľný pohyb pri uplatňovaní ustanovení ZFEÚ. Určitá osoba mohla napríklad pracovať len v členskom štáte A predtým, ako sa venovala starostlivosti o dieťa v členskom štáte B, ako aj bezprostredne potom. Má byť takáto osoba zbavená možnosti odvolávať sa na právne predpisy členského štátu A, pokiaľ ide o doby starostlivosti o dieťa, ktoré dosiahla v členskom štáte B, len preto, že následne pracuje v členskom štáte C alebo dokonca v členskom štáte B, ale už nie v členskom štáte A?

65. Po druhé tento prístup by tiež mohol viesť k vzniku neprimeraných povinností pre členský štát A. Predstavme si, že by dotknutá osoba nemala vôbec nijakú väzbu s členským štátom A predtým, ako vychovávala svoje deti v členskom štáte B, ale následne by pracovala len v členskom štáte A. Má byť tento členský štát povinný uplatniť svoju právnu úpravu na doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B, hoci dotknutá osoba začala na jeho území pracovať až o mnoho rokov neskôr, a to len z toho dôvodu, že možno konštatovať, že pracovala výlučne tam?

66. Nakoniec si nemyslím, že existencia „dostatočnej väzby“ môže byť založená, ako uvádza vnútroštátny súd, len na skutočnosti, že život dotknutej osoby je po narodení jej detí „zameraný prevažne“ na právny, hospodársky a sociálny systém členského štátu A (napríklad preto, že deti navštevujú školu v členskom štáte A alebo že bývala len niekoľko kilometrov od hranice tohto členského štátu). Toto kritérium je príliš neisté a nepredvídateľné a nijako neobjasňuje kritérium „dostatočnej väzby“.

67. Po týchto spresneniach mi zostáva už len načrtnúť, aké úvahy sú rozhodujúce na preukázanie existencie „dostatočnej väzby“.

(b) Rozhodujúce úvahy

68. Je mi jasné, že rozhodujúcim faktorom na preukázanie „dostatočnej väzby“ je skutočnosť, že dotknutá osoba dosiahla doby poistenia v členskom štáte A *predtým*, ako sa v členskom štáte B venovala starostlivosti o svoje deti, (ale nie nevyhnutne potom) (prvá podmienka). Podľa môjho názoru skutočnosť, že dotknutá osoba sa vrátila do práce v členskom štáte A *po* ukončení dôb starostlivosti o dieťa dosiahnutých v členskom štáte B, môže podporiť záver Súdneho dvora o existencii „dostatočnej väzby“. Nie je však podmienkou existencie takej väzby.

69. Ak by totiž dotknutá osoba musela na účely uplatnenia právnej úpravy členského štátu A opätovne pracovať alebo dosiahnuť ďalšie doby poistenia v tomto členskom štáte *po* výchove svojich detí v členskom štáte B, jednoducho by došlo k zásahu do výkonu jej práva slobodne sa pohybovať a zdržiavať sa v iných členských štátoch podľa článku 21 ZFEÚ (keďže s výnimkou cezhraničných pracovníkov by sa dotknutá osoba skutočne musela presťahovať späť do členského štátu A, aby dosiahla ďalšie doby poistenia).

70. Okrem toho sa domnievam, že hoci doby poistenia dosiahnuté v členskom štáte A nemusia bezprostredne predchádzať dobám venovaným starostlivosti o dieťa, členský štát A musí byť posledným členským štátom, v ktorom dotknutá osoba dosiahla doby poistenia predtým, ako vychovávala svoje deti v členskom štáte B (druhá podmienka). Podľa môjho názoru, ak osoba dosiahne doby poistenia v členskom štáte A a následne v členskom štáte C predtým, ako vychováva svoje deti v členskom štáte B, doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v poslednom uvedenom členskom štáte sa musia považovať za užšie naviazané na doby poistenia dosiahnuté v členskom štáte C ako na doby dosiahnuté v členskom štáte A. V takom prípade uplatní svoju právnu úpravu členský štát C, a nie členský štát A.⁴³

71. Dodávam, že druhá podmienka je v súlade s pravidlom stanoveným v článku 44 ods. 3 nariadenia č. 987/2009, ktorý stanovuje, že povinnosť členského štátu A zohľadniť doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v členskom štáte B podľa jeho vlastnej právnej úpravy sa neuplatňuje, „ak sa na dotknutú osobu vzťahujú alebo začnú vzťahovať právne predpisy iného členského štátu z dôvodu výkonu činnosti zamestnanca alebo samostatnej zárobkovej činnosti“.

72. Z toho vyplýva, že kritérium „dostatočnej väzby“ musí byť podľa môjho názoru založené na dvoch základných prvkoch. Po prvé dotknutá osoba musí mať dosiahnuté doby poistenia v členskom štáte A *predtým*, ako sa venovala starostlivosti o svoje deti v členskom štáte B, (ale nie nevyhnutne potom). Po druhé členský štát A musí byť posledným členským štátom, v ktorom dotknutá osoba dosiahla také doby poistenia predtým, ako vychovávala svoje deti v členskom štáte B.

2. Uplatnenie na situáciu, o akú ide v spore vo veci samej

73. Vo výroku rozsudku Pensionsversicherungsanstalt Súdny dvor výslovne zdôraznil, že dotknutá osoba platila príspevky výlučne v členskom štáte A, a to tak pred, ako aj po presune miesta svojho bydliska do iného členského štátu, kde vychovávala deti. Vzhľadom na túto

⁴³ V tejto súvislosti tiež pripomínam, že pokiaľ ide o článok 45 ZFEÚ, ktorý sa týka voľného pohybu, Súdny dvor už uviedol, že situácia, ktorá je založená na súbore veľmi náhodných a nepriamych okolností, nemôže mať vplyv na voľbu pracovníka vykonávať slobodu pohybu a nemožno ju považovať za spôsobilú vytvárať prekážky voľnému pohybu pracovníkov [pozri rozsudok z 24. novembra 2022, MCM (Finančná podpora na štúdium v zahraničí), C-638/20, EU:C:2022:916, bod 35 a tam citovanú judikatúru]. Podľa môjho názoru tieto úvahy platia aj pri uplatňovaní článku 21 ZFEÚ. Doby starostlivosti o dieťa teda nemôžu byť príliš vzdialené alebo príliš oddelené od dôb poistenia dosiahnutých v členskom štáte A.

formuláciu si rovnako ako vnútroštátny súd v prejednávanej veci možno položiť otázku, či je kritérium „dostatočnej väzby“ splnené v situácii, o akú ide vo veci samej, v ktorej VA dosiahla doby, ktoré podľa môjho názoru možno prirovnať k dobám poistenia, v členskom štáte A (Nemecko), skôr než sa venovala starostlivosti o svoje deti v členskom štáte B (Holandsko), ale začala platiť príspevky do zákonného systému poistenia prvého členského štátu až niekoľko rokov po tom, čo sa prestala venovať výchove svojich detí.

74. Podľa môjho názoru táto okolnosť, ako som už uviedol v bode 35 vyššie, nemôže sama osebe brániť uplatniteľnosti právnej úpravy členského štátu A (Nemecko) na sporné obdobia.

75. V tejto súvislosti musím pripustiť, že v zásade má zmysel podmieniť nárok osoby na dôchodok skutočnosťou, že dotknutá osoba platila príspevky do zákonného systému dôchodkového poistenia členského štátu zodpovedného za priznanie takého dôchodku. Chápem teda, prečo niektoré členské štáty chcú obmedziť doby poistenia na obdobia, počas ktorých dotknutá osoba skutočne platila príspevky z dôvodu svojho zamestnania alebo samostatnej zárobkovej činnosti. To však nič nemení na skutočnosti, že iné členské štáty vrátane Nemecka umožňujú, aby sa určité obdobia života osoby, počas ktorých táto osoba neplatila také príspevky a nebola zamestnaná ani samostatne zárobkovo činná (a teda nepodliehala povinnému poisteniu), považovali za doby poistenia.

76. V tejto súvislosti pripomínam, že podľa článku 1 písm. t) nariadenia č. 883/2004 pojem „doba poistenia“ nie je obmedzený na „doby prispievania, zamestnania alebo samostatnej zárobkovej činnosti“. Tento pojem sa uplatňuje aj na „všetky doby, ktoré... uvedené právne predpisy považujú za rovnocenné dobám zamestnania alebo dobám samostatnej zárobkovej činnosti“. Z toho vyplýva, že doby poistenia v zmysle tohto ustanovenia môže osoba v členskom štáte dosiahnuť, aj keď neplatí príspevky do zákonného systému poistenia tohto členského štátu (a nie je v ňom zamestnaná ani samostatne zárobkovo činná).

77. V prejednávanej veci podľa môjho názoru nemecká vláda uvádza, že doby odborného vzdelávania, ktoré VA dosiahla v Nemecku predtým, ako začala vychovávať svoje deti v Holandsku, sa považujú za doby poistenia podľa § 58 ods. 1 SGB VI. Vnútroštátny súd uvádza podobné konštatovanie v návrhu na začatie prejudiciálneho konania. Uvádza totiž, že zodpovedajúce „započítané doby“ alebo „doby, ktoré sa zohľadňujú pri posudzovaní dôchodkových nárokov“, boli zaznamenané do histórie poistenia VA za obdobia, počas ktorých absolvovala toto odborné vzdelávanie.

78. Okrem toho Nemecko je posledným členským štátom, v ktorom VA dosiahla doby poistenia pred presťahovaním sa do Holandska.

79. V dôsledku toho a s výhradou overenia, ktoré má vykonať vnútroštátny súd, sa prikláňam k názoru, že vzhľadom na úvahy, ktoré som zdôraznil v bodoch 68 až 72 vyššie, sa na sporné obdobia uplatňuje právna úprava členského štátu A (Nemecko) a že tento členský štát je podľa článku 21 ZFEÚ povinný zohľadniť tieto doby, ako keby boli dosiahnuté na jeho území.⁴⁴

⁴⁴ Pokiaľ ide o otázku súladu vnútroštátnej právnej úpravy dotknutej v prejednávanej veci s článkom 21 ZFEÚ (druhý krok, na ktorý som poukázal v poznámke pod čiarou 39 vyššie), chcem uviesť, že Súdny dvor už v rozsudkoch *Elsen* (bod 34) a *Reichel-Albert* (bod 39) využil príležitosť, aby v súvislosti so skoršími (rovnakými) zneniami ustanovení, o ktoré ide vo veci samej, konštatoval, že takéto ustanovenia znevýhodňujú občanov EÚ vykonávajúcich svoje právo slobodne sa pohybovať a zdržiavať sa v členských štátoch, ktoré zaručujú článok 21 ZFEÚ, a preto sú v rozpore s týmto ustanovením. Podľa môjho názoru tento záver stále platí.

V. Návrh

80. Vzhľadom na predchádzajúce úvahy navrhujem, aby Súdny dvor odpovedal na prejudiciálne otázky, ktoré položil Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen (Krajinský súd Severného Porýnia-Vestfálska pre sociálne veci, Nemecko), takto:

Článok 44 ods. 2 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009 zo 16. septembra 2009, ktorým sa stanovuje postup vykonávania nariadenia (ES) č. 883/2004 o koordinácii systémov sociálneho zabezpečenia,

sa má vykladať v tom zmysle, že členský štát zodpovedný za vyplácanie dôchodku je podľa článku 21 ZFEÚ povinný uplatniť svoju právnu úpravu a zohľadniť doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v inom členskom štáte tak, ako keby boli dosiahnuté na jeho území, pokiaľ po prvé dotknutá osoba dosiahla doby poistenia v prvom členskom štáte predtým, ako dosiahla tieto doby starostlivosti o dieťa, a po druhé tento členský štát je posledným členským štátom, v ktorom dosiahla také doby poistenia pred presunom bydliska. Povinnosť prvého členského štátu zohľadniť doby starostlivosti o dieťa dosiahnuté v druhom členskom štáte sa neuplatňuje, ak tento členský štát už zohľadnil také doby podľa vlastných právnych predpisov. Doba poistenia môže zahŕňať dobu považovanú za dobu poistenia podľa vnútroštátnych právnych predpisov členského štátu zodpovedného za vyplácanie dôchodku, počas ktorej neboli odvádzané príspevky do zákonného systému dôchodkového poistenia tohto členského štátu.